

SEIKKO ESKOLA: *Suomen kysymys ja Ruotsin mielipide*. Ensimmäisen maailmansodan puhkeamisesta Venäjän maaliskuun vallankumoukseen. WSOY 1965. 218 sivua.

»Suomen kysymys ja Ruotsin mielipide» on Ruotsin historian alaan kuuluva tutkimus, joka tosin läheisesti sivuaa myös Suomen historiaa. Se on myös mielipidehistoriallinen tutkimus, joka kohdistuu julkisuudessa esiin tulleeseen opinioon, erityisesti lehdistöön. Mutta se on myös — ja tekisi mieli sanoa — ennen kaikkea tutkimus siitä, miten sisäpoliittiset tekijät ja arvioinnit vaikuttavat käsityksiin vieraasta maasta.

Eskola toteaa johdannossa, että melipidetutkimuksissa voidaan käyttää sekä kvantitatiivista että historiallis-kvalitatiivista menetelmää. Historiallisessa opintotutkimuksessa edellisen soveltaminen tulee kuitenkin vain harvoin kyseeseen ja niin tässäkin teoksessa on pidäytytty historiallis-kvalitatiiviseen metodiin: »yleisen asennoitumisen kehityksen ja muutosten seuraamiseen pitemmän ajan kuluessa tarkastelematta materiaalia tilastollisesti». Tässä tekijä on epäilemättä osunut oikeaan, mutta hän ei ole täysin hylännyt kvantitatiivisiakaan menetelmiä. Eskola on suorittanut eräitä laskelmia kirjoittelun laajuuden toteamiseksi ja tämä seikka ansaitsee enemmän huomiota. Tekijä toteaa, että kvantitatiiviset menetelmät antavat »tietoa vain ao. lähderyhmän sisäisistä suhteista». Tämä pitää epäilemättä paikkansa, mutta kun tarkastellaan mitä »tietoa» tutkimuksen seitsemän, varsin yksinkertaista taulukkoa ovat antaneet, havaitaan, että siihen sisältyvät monet Eskolan keskeisistä tutkimustuloksista. Voitaisiinkin ajatella, että historiallisissa tutkimuksissa olisi syytä käyttää — silloin kun se on mahdollista — entistä enemmän kvantitatiivisia menetelmiä. Tästä voisi varsinkin tutkimuksen alkuvaiheissa olla suurta hyötyä: se herättäisi uusia kysymyksiä, auttaisi täsmentämään vanhoja, antaisi viitteitä jäsentelyyn jne.

Ruotsin lehdistöä tarkasteltaessa tuottaa orgaanien valinta aina vaikeuksia, koska sikäläisillä puolueilla ei aikaisemmin ollut selviä päääänenkannattajia ja lehdistön puoluesidonnaisuuskin on ollut vähäisempää kuin esimerkiksi Suomessa. Valinnassa onkin täytynyt käyttää muita kriteerejä kuin puoluekantaa; tästä huolimatta kaikki kolme poliittista puoluetta, oikeisto, liberaalit ja sosiaalidemokraatit, ovat saaneet edustajansa mukaan. Eskola on ottanut tarkasteltavaksi »poliittisesti vaikutusvaltaisimmat ja eri poliittisissa ryhmissä suuntaa antaneet lehdet». Sellaisiksi hän on katsonut »toisaalta puolueiden johtoon läheisissä suhteissa olleet ja toisaalta perinteisesti arvostetun aseman saavuttaneet sanomalehdet». Tämäntapaiset valintaperusteet ovat tietenkin aina harkinnanvaraisia, mutta tekijän voi tässä suhteessa sanoa onnistuneen. Kun pyritään selvit-

tämään julkisuudessa esiintynyttä opiniota, on aikakauskirjojen, brosyerien ja muun kirjallisuuden mukaan ottaminen asiaankuuluvaa.

Kirjoittaja on jakanut tarkastelemissaan lehdet kolmeen ryhmään: »ulkopoliittiseen oikeistoon», »maltilliseen ulkopoliittiseen keskustaan» sekä »vasemmistoon». Viimeistä lukuun ottamatta nämä luokat ovat keinotekoisia: ne eivät seuraa tarkasti puolueyhmittymien rajoja. Pohjimmaisena syynä siihen, että näin on voitu menetellä, on Ruotsin lehdistön esim. suomalaisesta selvästi poikkeava luonne. Sisäpolitiikassa lehdet kyllä suurin piirtein — mutta ei aina silloinkaan — seuraavat puoluerajoja. Ulkopoliitiikan kohdalla tilanne sen sijaan on toinen. Erityisesti oikeiston ja liberaalien äänenkannattajien välillä olisi rajan vetäminen puoluekannan mukaan epämielekistä. Hyvänä esimerkkinä tästä on se, että Eskolan tutkimuksessa kuuluu jokaiseen ryhmään yksi liberaalinen lehti: Aftonbladet oikeistossa, Stockholms-Tidningen keskustassa ja Dagens Nyheter vasemmistossa. Tämä Ruotsin lehdistön erityispiirre ei ilmene yksinomaan ensimmäisen maailmansodan, vaan myös sotien välisenä ja osittain myös toisen maailmansodan aikana.

Teoksen jäsentely on hyvä. Tekijä on uhrannut johdannelle ja ensimmäiselle luvulle, jota voisi pitää »laajennettuna johdantona», runsaan neljänneksen koko teoksen sivumäärästä. Tämä saattaa aluksi tuntua liialta, mutta lähempi tarkastelu osoittaa sen puolustavan hyvin paikkaansa. Alkutarkastelu luo tutkimukselle johdonmukaisen taustan ja tekee sen ymmärtämisen helpoksi. Mutta ennen kaikkea siitä tulee olemaan hyötyä myöhemmälle samantyyppiselle tutkimukselle. Varsinainen tutkimus on jaettu kronologisesti kolmeen osaan. Maailmansodan, lähinnä itärintaman tapahtumien valinta jäsentelyn pohjaksi on luontevaa, sillä vilkkain Suomen kysymyksestä käyty keskustelu tapahtui samaan aikaan kuin Saksan offensiivi idässä: kevättalvesta syksyyn vuonna 1915. Sitä ennen oli puoli vuotta kestänyt hiljaiselon aika ja sen jälkeen puolentoista vuoden pituinen — kuten tekijä sitä kuvaa — »sammuvan keskustelun» kausi.

Eskola osoittaa vakuuttavasti, että erot suhtautumisessa Suomen kysymykseen johtuivat lähinnä Ruotsin omista sisä- ja turvallisuuspoliittisista tekijöistä: niiden taustana olivat taistelu demokratiasta, uusien poliittisten voimien nousu ja sen heijastuksena ollut kiista puolustuslaitoksesta. Suomea käytettiinkin paljon välikappaleena omassa sisä- ja ulkopoliittisessa väittelyssä. Mutta Suomen kysymys sekoitti myös selvän kuvion maailmansodasta, jossa toisella puolella olivat »luja monarkia ja tiukka yhteiskunnallinen järjestys» ja toisella »demokratia, parlamentarismi, pienten kansojen itsemääräämisoikeus ja kansainväliseen oikeuteen perustuva rauha». Tämä oli arka kohta vasemmistolle, eikä oikeisto suinkaan jättänyt käyttämättä sitä hyväkseen. Suomen historian kannalta on erityisen mielenkiintoista se, että Eskola on selvittänyt suomalaisten aktivistien

osuuden tässä Ruotsissa käydyssä keskustelussa. Eikä se suinkaan ollut vähäinen: suomalaisesta kynästä lähti niin monta Aftonbladetin pääkirjoitusta, että lehteä voisi melkein pitää suomalaisten omana äänenkannattajana. Heidän toimintansa tosin myöhästyi, sillä kirjoittelun valtaosa sattui »sammuvan keskustelun» ajanjaksoon, jolloin mielipiteet kiteytyneet polemiikki varsinaisesti jo oli suoritettu. Foorumien valinta oli myös yksipuolista. Hakeuduttiin »saksalaismielisiin, aktivistishenkisiin ja vasemmistonvastaisiin» lehtiin, joiden vaikutus maan poliittiseen johtoon ja yleiseen mielipiteeseen oli lisäksi vähäinen. Tällä suuntautumisella oli epäilemättä paljon merkitystä Suomen sisällissodan aikana, jolloin juuri entente-ystävällinen vasemmisto määräsi Ruotsin politiikasta. — Suomalaisten aktivistien suurin saavutus Ruotsissa oli kuitenkin se, että he saivat sikäläisen lehdistön lähes täysin vaikenemaan jääkärien kauttakulusta ja maanalaisesta itsenäisyysliikkeestä.

Lähde- ja kirjallisuusluettelon jaottelu poikkeaa melkoisesti historiallisissa tutkimuksissa yleensä käytetystä. Ryhmittely painamattomiin ja painettuihin lähteisiin sekä kirjallisuuteen on kyllä tavanmukaista, mutta sen sijaan tarkasteltavana aikana syntyneen kirjallisuuden sijoittaminen painettujen lähteitten joukkoon on uutta. Sama koskee painamattomien tutkimusten, kuten laudaturkirjoitusten mainitsemista kirjallisuuden yhteydessä. Jaottelun kriteeriksi Eskola on valinnut syntyajan ja tämä menettely on loogisesti perusteltu. Erään pienen periaatteellisen huomautuksen voisi tässä yhteydessä kyllä tehdä. Tekijä on sijoittanut painetut päiväkirjat tarkasteltavana ajanjaksona syntyneiden teosten joukkoon. Kun ne kuitenkin voi rinnastaa lähdejulkaisuihin, ne voisi myös mainita muiden lähdejulkaisujen (joita Eskolan teoksessa tosin ei ole) joukossa.

Eskolan väitöskirja on ansiokas ja mielenkiintoinen teos. On vain syytä toivoa, ettei se teos, jonka »johdannon johdanto» tämä tutkimus on, jää ilmestymättä. »Suomen kysymys ja Ruotsin mielipide» menettää myös paljon arvostaan, ellei sitä käännetä kielelle, jota ruotsalaisetkin tutkijat ymmärtävät — onhan sentään kyse Ruotsin historiasta.

Jorma Kalela